

مقایسه فرسودگی شغلی، ناگویی خلقی، جهت‌گیری مذهبی و علایم جسمی در مراقبین زندان و سایر مشاغل

علی اصغر نژاد فرید^۱، دکتر شیما تمنایی فر^۲، دکتر سعیده زنونزبان^۳، فروغ اسرافیلیان^۴

تاریخ پذیرش: ۹۲/۱۲/۱۹

تاریخ ویرایش: ۹۲/۱۰/۰۱

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۴/۲۵

چکیده

زمینه و هدف: از آنجا که برخی مشاغل موجب فرسودگی شغلی بیشتر و افزایش مشکلات جسمی و روانشناختی و کاهش بازدهی می‌شوند، هدف پژوهش حاضر مقایسه فرسودگی شغلی، علایم جسمی، ناگویی خلقی و جهت‌گیری مذهبی در مراقبین زندان‌های تهران و شهرستان‌های تابع با سایر گروه‌های شغلی به عنوان گروه کنترل بود.

روش بررسی: در این طرح پژوهشی که از نوع بررسی مقطعی است، ۴۲۷ نفر (۲۰۰ نفر مراقب زندان‌های تهران و شهرستان‌های تابع و ۲۲۷ در سایر حیطه‌های شغلی) بعنوان نمونه به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت، مقیاس ناگویی خلقی تورنتو، مقیاس علائم جسمی، مقیاس فرسودگی شغلی مازلاخ، پرسشنامه خصوصیات دموگرافیک جمع‌آوری شده و داده‌ها با استفاده از روش t مستقل، همبستگی پیرسون و تحلیل واریانس تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: میانگین نمرات فرسودگی شغلی، علایم جسمی و ناگویی خلقی مراقبین زندانها و شاغلین سایر حیطه‌های کاری تفاوت معناداری داشت ($P=0/002$). اما تفاوت معناداری در جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی مراقبین زندانها و افراد شاغل در سایر حیطه‌های شغلی مشاهده نشد. از سوی دیگر، فرسودگی شغلی و ناگویی خلقی نیز رابطه معناداری داشتند ($P=0/018$).

نتیجه‌گیری: با توجه به اهمیت ناگویی خلقی و علایم جسمی در فرسودگی شغلی، در نظر گرفتن این عوامل در بهبود مداخلات می‌تواند مفید باشد.

کلیدواژه‌ها: فرسودگی شغلی، ناگویی خلقی، جهت‌گیری مذهبی، علایم جسمی، مراقبین زندان.

مقدمه

شغلی و ماهیت خود کار بوده است [۱]. سازمان‌های اصلاحی نگران استرس شغلی کارکنان و اثر استرس بر جابجایی افراد و فرسودگی شغلی آنان هستند [۲ و ۳]. استرس و نارضایتی شغلی با پیامدهای منفی از جمله عملکرد ضعیف شغلی، بیماری جسمی و روانی و محدودیت در روابط فردی رابطه دارد [۴]. اثر استرس شغلی بر سلامت جسمی و روانی نه تنها بر فرد اثر می‌گذارد بلکه هزینه‌های سازمانی زیادی در پی دارد که این هزینه‌ها مورد توجه سازمان‌ها قرار نمی‌گیرد [۵]. وقتی استرس شغلی شدید و مزمن می‌شود، موجب اختلال در کارکرد روزانه شده و تشخیص رسمی

افراد از طریق کار می‌توانند مهارت کسب کرده و به آرزوهای خود برسند و نیازهای زندگی خود را تامین کنند. با این وجود کار کردن با آشفتگی‌های پنهانی همراه است که می‌تواند مانع بهزیستی فرد شود و این آشفتگیها استرس نامیده می‌شود. استرس محیط کار بخش مهمی از زندگی فرد است که می‌تواند با توجه به کاهش بهره‌وری، هزینه‌های سلامت، ترک خدمت به علت بیماری و غیبت موجب هزینه‌های سازمانی شود. اکثر تمرکز بر استرس در محیط‌های اصلاح و تربیت بر مشکلات مربوط به نقش / ابهام نقش، خطر

۱- استادیار روانشناسی بالینی، مرکز تحقیقات بهداشت روان، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، تهران، ایران.

۲- (نویسنده مسئول) دکترای تخصصی روانشناسی بالینی، بیمارستان روانپزشکی روزبه، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران. sh-tamannaefar@farabi.tums.ac.ir

۳- دکترای تخصصی روانشناسی بالینی، انستیتوروانپزشکی تهران، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

۴- کارشناسی ارشد روانشناسی بالینی، انستیتوروانپزشکی تهران، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران.

مذهب بیرونی در مقایسه با افراد دارای مذهب درونی بیشتر احساس گناه می کنند [۱۴]. مذهب بر حوزه‌های گوناگون سلامت همچون سلامت روانی، جسمانی و بهزیستی اثر دارد. با این وجود رابطه مذهب و سلامت روان به ویژه هنگامی که جنسیت لحاظ می شود تغییر می کند. برای مثال پژوهش‌ها نشان داده که زنان مذهبی تر از مردان هستند. لوونتول و همکاران [۱۴] با مرور ادبیات پژوهشی بیان می دارند که زنان جهت گیری مذهبی قوی تری دارند. وی نشان داد زنان مسیحی از نظر مذهبی فعال تر از مردان هستند در حالی که در مسلمانان و یهودی‌ها این تفاوت به نفع مردان بود. در ایران به گزارش بیابانی و همکاران [۱۵] جهت گیری مذهبی زن و مرد تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

از عوامل موثر دیگر در استرس شغلی ناگویی خلقی است. ناگویی خلقی به نقص در پردازش شناختی هیجان و عدم توانایی در بازنمایی ذهنی هیجان اشاره دارد. این نقایص موجب ناتوانی در تنظیم هیجان و عواطف شده و فرد علائم جسمی و روانی را تجربه می کند [۱۶ و ۱۷]. بخشی از ناگویی خلقی شخصیت گونه است و ناگویی خلقی اولیه نامیده میشود و بخش دیگر صفت گونه است و ناگویی خلقی ثانویه نامیده می شود. ناگویی خلقی ثانوی نوعی واکنش دفاعی یا شکست دفاعیها در مقابل موقعیت‌های استرس‌زا، دردناک و تهدید کننده مانند واقعه آسیب‌زا یا بیماری جسمی یا روانپزشکی تلقی می شود. وجه تمایز مهم بین ناگویی خلقی اولیه و ثانوی در ثبات آن است. رگه شخصیتی با ثبات تر از واکنش ناگویی خلقی به واقعه استرس‌زا در نظر گرفته می شود.

رابطه بین ناگویی خلقی و آسیب‌شناسی را می توان به دو طریق تبیین کرد. در تبیین نوع اول می توان گفت که ناگویی خلقی اولیه از نظر علی با آسیب‌شناسی مرتبط است یعنی آسیب در پردازش هیجانی موجب آسیب می شود (فرضیه آسیب‌پذیری) و در تبیین نوع دوم می توان گفت که علل شایعی مانند موقعیت استرس‌زا موجب ناگویی خلقی ثانوی و آسیب‌شناسی

اختلال انطباقی یا نورآستنی گذاشته می شود. نورآستنی مرتبط با شغل را می توان معادل روانپزشکی فرسودگی شغلی در نظر گرفت [۶]. فرسودگی مفهوم چند بعدی شامل خستگی هیجانی، شخصیت زدایی و کاهش توانایی فردی تعریف می شود. فرسودگی شغلی در دنیای مدرن امروز مشکل مهمی در حوزه سلامت و در رابطه با مسائل سازمانی است [۷ و ۸]. فرسودگی شغلی پاسخ مستمر به استرس‌های شغلی مزمن نیز تعریف می شود [۶]. مشکلات شرایط کاری مانند کاهش حمایت مسوول، همکاری بین افراد و خودمختاری فردی و نیز فضای سازمانی نامناسب موجب فرسودگی شغلی می شود. از سوی دیگر، احساس همبستگی بین افراد، اعتماد به نفس قوی و احساس کارآمدی ویژگی‌های فردی است که مانع فرسودگی شغلی می‌شود [۹]. بین فرسودگی شغلی و افسردگی و بیماری‌های جسمی نیز رابطه قوی وجود دارد. به گونه‌ای که فرسودگی شغلی، غیبت از محیط کار به دلیل بیماری و ناراحتی‌های روحی و جسمی را نیز پیش‌بینی می‌کند [۱۰]. مشکلات سلامت که به واسطه استرس شغلی به وجود می‌آید می‌تواند با بیماری‌های قلبی مزمن و قلبی عروقی [۱۱] و مشکلات عضلانی اسکلتی مرتبط بوده و بر کارکنان اثر بگذارد [۱۲]. برخی عوامل نیز می‌تواند اثر استرس شغلی را کاهش داده و مانع فرسودگی شغلی شود.

مذهب به عنوان یکی از این عوامل متغیر واسطه‌ای است که می‌تواند اثر عدم امنیت شغلی را بر استرس افزایش یا کاهش دهد. مقابله مذهبی این است که فرد تا چه حد از باورها و مراسم مذهبی برای تسهیل حل مساله یا کاهش عواطف منفی در شرایط استرس‌زا استفاده می‌کند. نخستین بار الپورت و راسل [۱۳] با طرح دو نوع جهت‌گیری مذهبی بیرونی و درونی رفتارهای متمایز مذهبی را توصیف کردند. بر مبنای این نظریه، در الگوی درونی، مذهب در چهارچوب خود مذهب مورد توجه قرار می‌گیرد، در حالی که در الگوی بیرونی، بر مذهب به دلیل دستاوردهای مذهبی بودن تاکید می‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد که افراد دارای

کوئینگ در تبیین رابطه موثر بین مذهب و سلامت روانی چندین دلیل مطرح کرده است. اول این که مذهب به فرد در رویارویی با مشکل معنایی کمک می کند. مذهب دیدگاه مثبتی نسبت به جهان ایجاد می کند چون خدا بخشنده و مهربان است و همیشه به بندگان کمک می کند. این اسناد موجب احساس خوش بینی می شود و افراد مذهبی بهتر می توانند تجارب خود را تفسیر کرده و امیدوار باشند. دلیل دوم این که تجارب و فعالیت های مذهبی موجب هیجان های مثبت شده و با سلامت روان رابطه دارد. احساسات مثبت در مورد مذهب موجب می شود فرد درگیر فعالیت های لذت بخش شده و از فعالیت های خطر ناک دوری کند. دلیل سوم این که آئین های مذهبی در تغییرات عمده زندگی مانند مرگ و زندگی، حمایت های اجتماعی برای او فراهم می کند. در نهایت مذهب موجب ایجاد شبکه های اجتماعی می شود که در آن قوانین اجتماعی درک و پذیرفته می شود [۲۵].

با توجه به این که مراقبان زندان در معرض استرس های روانی زیادی قرار گرفته و دچار فرسودگی شغلی می شوند و مطالعات بسیار کمی در این زمینه انجام شده پژوهش حاضر با هدف مقایسه فرسودگی شغلی، ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی و علائم جسمی در مراقبین زندان های تهران و سایر مشاغل انجام شده است.

روش بررسی

در این پژوهش از نوع بررسی مقطعی متغیرهای فرسودگی شغلی، ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی، علائم جسمی، وضعیت تاهل، دامنه سنی، میزان تحصیلات در مراقبین زندان و کارکنان سایر حیطه های شغلی مورد مطالعه قرار گرفت. نمونه این تحقیق شامل ۴۲۷ آزمودنی (از هر دو جنس) بود که ۲۰۰ نفر مراقبین زندان و ۲۲۷ نفر دیگر در سایر حیطه ها شاغل بودند. دامنه سنی افراد شرکت کننده در این طرح پژوهشی بین ۳۰ تا ۴۵ سال بوده و میزان تحصیلات

می شود (فرضیه واکنش پذیری). شایان ذکر است که فرضیه آسیب پذیری و واکنش پذیری مانع الجمع نیستند [۱۸].

در مورد فرسودگی شغلی در مراقبین زندان ها مطالعات بسیار کمی انجام شده است. یکی از مطالعاتی که به این مساله اشاره کرده مربوط به مسکلت و مینر است. نتایج مطالعه آنها نشان داده که مراقبین زندان مسن تر نسبت به مراقبین زندان جوان تر فرسودگی بیشتری تجربه می کنند و بین اعتماد به نفس و فرسودگی شغلی در این گروه کارکنان رابطه معکوسی وجود دارد [۱۹]. در مطالعه دیگری در گروه پزشکان و پرستاران مراکز مراقبتی حاد میشلسن و هیلرت، دریافتند که این گروه مستعد فرسودگی شغلی هستند. به گونه ای که ۳۰٪ پرستاران و ۴۰-۵۰٪ پزشکان دچار فرسودگی شغلی هستند. این محققان فرسودگی را متأثر از ویژگی های فردی و حوزه های کاری (برای مثال، فشار کاری زیاد و کنترل ناکافی بر کار) دانسته اند [۲۰]. برخی مطالعات به بررسی رابطه بین استرس شغلی و مقابله مذهبی و ناگویی خلقی پرداخته اند. برای مثال، مطالعه سافاری [۲۱] در مورد رابطه بین عدم امنیت شغلی، مقابله مذهبی و استرس شغلی نشان داد که عدم امنیت شغلی رابطه مثبت معناداری با استرس شغلی دارد. اثر عدم امنیت شغلی بر استرس به واسطه استفاده از مقابله مذهبی تغییر می کند. وقتی فرد مقابله مذهبی بالایی دارد، اثر عدم امنیت شغلی بر استرس کاهش می یابد. وقتی مقابله مذهبی فرد پایین است و عدم امنیت شغلی بالاست، اثر عدم امنیت بر استرس زیاد می شود. مطالعه نور و نوریانی [۲۲] نیز نشان داد که تعامل معنادار سه جانبه ای بین تجربه کاری، سن و مذهب در پیش بینی بهزیستی زنان مسلمان مالزی وجود دارد. مذهب اثر تعدیل کننده ای در تجربه کاری بر بهزیستی دارد. مطالعه دیگری توسط هولند و نلمیر [۲۳] نیز نشان داد فعالیت های مذهبی روزمره انواع خستگی جسمی، شناختی و هیجانی در محیط کار را کاهش می دهد. کاسبرگر نیز به این نتیجه رسید که مقابله مذهبی میزان استرس را کاهش می کند [۲۴].

سه زیر مقیاس آن به ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۲، ۰/۷۵، ۰/۷۲ محاسبه شد که نشانه همسانی درونی خوب مقیاس است. پایایی با آزمایشی آن در یک نمونه ۶۷ نفری ۰/۸۰ تا ۰/۸۷ بدست آمد [۲۸].

مقیاس فرسودگی شغلی مازلاخ: این پرسشنامه از ۲۲ گزاره تشکیل شده که ۹ گزاره آن در مورد تحلیل عاطفی، ۵ گزاره در مورد مسخ شخصیت و ۸ گزاره در مورد بی کفایتی شخصی است. سوالات پرسشنامه تکرار فرسودگی شغلی را برحسب مقیاس لیکرت می سنجد. مازلاخ و جکسون ضریب آلفای کرونباخ را برای هر یک از خرده مقیاس های این پرسشنامه حساب کردند. این پرسشنامه در مطالعه انجام شده توسط فیلیان به فارسی برگردانده شد و نتایج زیر در مورد پایایی درونی خرده مقیاس ها به دست آمد: تحلیل عاطفی ۰/۸۳، مسخ شخصیت ۰/۷۵ و بی کفایتی شخصی ۰/۷۳. فیلیان روایی این پرسشنامه را نیز خوب گزارش نمود [۲۹].

مقیاس علائم جسمی: این پرسشنامه توسط پاول-وان رایت [۳۰] طرح ریزی شده و پاسخ ها در ۴ درجه (۱، ۲، ۳، ۴) نمره گذاری شده اند، پایایی این آزمون از طریق دوبار اجرا با فاصله دوهفته در شهر اصفهان قابل توجه (۰/۶۸) بود [۳۱].

یافته‌ها

جهت پاسخگویی به فرضیه های پژوهش مبنی بر اینکه فرسودگی شغلی، علایم جسمی و ناگویی خلقی مراقبین زندانها در مقایسه با سایر مشاغل در هر دو جنس بیشتر است از آزمون t مستقل استفاده شد. تفاوت معنادار میانگین نمرات این متغیرها در دو گروه فرضیه های مورد نظر را تایید کرد. جهت بررسی فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه جهت گیری مذهبی مراقبین زندانها در مقایسه با سایر مشاغل در دو جنس تفاوتی با هم ندارد، از آزمون t مستقل استفاده شد که این فرضیه نیز تایید شد. نتایج این تجزیه و تحلیل در جدول شماره یک آمده است.

جهت تجزیه و تحلیل فرضیه های پژوهش مبنی بر

افراد از مقطع دیپلم تا کارشناسی ارشد بوده است که بیشتر افراد شرکت کننده دارای تحصیلات کارشناسی بودند.

جامعه آماری مورد نظر کلیه مراقبین زندان کشور بودند. در سازمان زندان ها که متولی مراقبت از زندانیان هستند مراقبین در خط مقدم اصلاح و تربیت و نگهداری زندانیان نقش ایفا می کنند. با توجه به گزارش معاون توسعه مدیریت و منابع سازمان ها تعداد مراقبین زندان ها ۵۰۰۰ نفر است، بر اساس جدول حجم نمونه کربجزی و مورگان برای جامعه ۵۰۰۰ نفری ۳۵۰ نمونه مناسب است. بعد از جمع آوری نمونه ها به دلیل کامل نبودن برخی از آنها در نهایت اطلاعات کامل و دقیق مربوط ۲۰۰ نفر نمونه در دسترس و ۲۲۷ نفر از کارکنان سایر حیطه های شغلی به عنوان گروه شاهد بدست آمد و نتایج آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و ترتیب ارائه پرسشنامه ها بصورت تصادفی بود. از ابزارهای زیر برای جمع آوری اطلاعات استفاده شد:

مقیاس جهت گیری مذهبی آلپورت: این مقیاس بر مبنای کوشش های آلپورت تهیه شده است. وی در سال ۱۹۵۰ یک مقیاس ۲۰ گزینه ای ساخت که ۱۱ گزینه آن به جهت گیری بیرونی و ۹ گزینه به جهت گیری درونی اختصاص دارد. طبق تحقیقات وی همبستگی بین سوالهای جهت گیری مذهبی درونی با سوالهای جهت گیر مذهبی بیرونی ۰/۲۱- می باشد. در پژوهش ۲۳۵ نفری جان بزرگی [۲۶] در ایران اعتبار ۰/۷۳۷ بر اساس آلفای کرونباخ حاصل شد. در پژوهش دیگر [۲۷] در یک نمونه ۱۱۲ نفری اعتبار این پرسشنامه به کمک آلفای کرونباخ ۰/۷۱ بدست آمد.

مقیاس ناگویی خلقی تورنتو: یک آزمون ۲۰ سوالی است و سه زیر مقیاس دشواری در شناسایی احساسات، دشواری در توصیف احساسات و تفکر عینی رادر اندازه های پنج درجه ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) می سنجد. یک نمره کل نیز از جمع سه زیر مقیاس حاصل می گردد. در نسخه فارسی ضرایب آلفای کرونباخ برای ناگویی خلقی کل و

جدول ۱- تفاوت میانگین فرسودگی شغلی و خرده مقیاس‌های آن، علایم جسمی، جهت گیری مذهبی بیرونی و درونی، ناگویی خلقی و خرده مقیاس‌های آن در مراقبین زندان‌ها در مقایسه با سایر مشاغل

متغیرها	مراقبین زندان میانگین (انحراف معیار)	سایر مشاغل میانگین (انحراف معیار)	t	سطح معناداری
فرسودگی کل	۴۵/۶۷ (۷۰/۶۹)	۲۹/۲۰ (۱۹/۷۹)	۳/۱۸	*۰/۰۰۲
خستگی جسمی	۲۰/۲۰ (۹/۶۶)	۱۵/۴۰ (۹/۹۷)	۵/۰۳	*۰/۰۰۱
خستگی روانی	۹/۰۱ (۵/۵۵)	۶/۵۰ (۵/۴۴)	۴/۷	*۰/۰۰۱
مسخ شخصیت	۱۱/۶۳ (۸/۵۰)	۷/۵۷ (۷/۶۷)	۵/۱۳	*۰/۰۰۱
جهت گیری مذهبی درونی	۳۶/۶۷ (۵/۳۶)	۳۶/۷۰ (۵/۳۳)	-۰/۰۷۶	۰/۹۴
جهت گیری مذهبی بیرونی	۳۰/۳۳ (۷/۶۴)	۳۰/۷۸ (۷/۶۸)	-۰/۶۱۷	۰/۵۳۸
ناگویی خلقی کل	۵۵/۷۵ (۱۱/۵۰)	۵۱/۹۱ (۱۱/۴۹)	۳/۴۴	*۰/۰۰۱
ناتوانی در شناسایی احساسات	۱۹/۸۵ (۶/۶۷)	۱۸/۱۸ (۶/۶۷)	۲/۸۰	*۰/۰۰۵
ناتوانی در ابراز احساسات	۱۵/۰۳ (۳/۷۶)	۱۴/۰۱ (۳/۶۹)	۲/۸۱	*۰/۰۰۵
تفکر عینی	۲۱/۱۱ (۳/۸۲)	۲۰/۳۷ (۴/۰۵)	۱/۹۰	*۰/۰۵
علایم جسمی	۱۲/۹۳ (۸/۹۹)	۱۰/۴۵ (۷/۷۱)	۳/۰۶	*۰/۰۰۲

*در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

جهت گیری مذهبی بیرونی و فرسودگی شغلی مراقبین رابطه معناداری وجود ندارد. همان گونه که در جدول مشهود است رابطه بین فرسودگی شغلی مراقبین و جهت گیری مذهبی درونی نیز معنادار نیست. خلاصه تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون جهت بررسی این فرضیه پژوهش که علایم جسمی، جهت گیری مذهبی، ناگویی خلقی و ویژگیهای دموگرافیک از قبیل تحصیلات، وضعیت تاهل و سنوات کاری در پیش بینی فرسودگی شغلی مراقبین زندانهای تهران و شهرستان‌های تابع موثر است در جدول ۳ ارائه شده است. طبق نتایج جداول ۳ عدم معناداری مقدار F نشانه

اینکه بین فرسودگی شغلی و علایم جسمی، ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی بیرونی و درونی در مراقبین زندانهای تهران و شهرستانهای تابع در دو جنس رابطه مثبت وجود دارد، از همبستگی پیرسون استفاده شده است. جدول ۲ رابطه فرسودگی شغلی و علایم جسمی، ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی درونی و بیرونی مراقبین زندان‌ها در دو جنس را نشان می دهد. همانگونه که در جدول فوق مشاهده می کنید میزان همبستگی بین دو متغیر فرسودگی شغلی و علایم جسمی در مراقبین معنادار نمی باشد ولی نتایج حاکی از معناداری همبستگی بین فرسودگی شغلی و ناگویی خلقی مراقبین است. نتایج همبستگی نشان داد که بین

جدول ۲- رابطه فرسودگی شغلی و علایم جسمی، ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی درونی و بیرونی مراقبین زندانها در هر دو جنس

متغیر	همبستگی	سطح معناداری
علایم جسمی	۰/۱۲۹	۰/۰۶۸
ناگویی خلقی	۰/۱۶۶	*۰/۰۱۸
جهت گیری مذهبی درونی	-۰/۱۱۵	۰/۱۰۶
جهت گیری مذهبی بیرونی	۰/۰۹۱	۰/۲۰۲

*در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

جدول ۳- تحلیل واریانس و مشخصه های آماری رگرسیون علایم جسمی، جهت گیری مذهبی، ناگویی خلقی و ویژگی های دموگرافیک در پیش بینی فرسودگی شغلی مراقبین زندانها

شاخص	SS	df	MS	F	P	R	مجذور R	SE
رگرسیون	۴۸۹۲۳/۵۰۳	۶	۸۱۵۳/۹۱	۱/۶۴	۰/۱۳۶	۰/۲۲۲	۰/۰۴۹	۷۰/۳۵
باقیمانده	۹۴۵۳۸۱/۵۸	۱۹۱	۴۹۴۹/۶۴					

جدول ۴-؟؟-؟؟

متغیر	B	SEB	Beta	t	P	شاخص
مذهب درونی	-۱/۳۱۹	۰/۹۷۶	-۰/۹۹۹	-۱/۳۵	۰/۱۷۸	مذهب درونی
مذهب بیرونی	۰/۵۰۲	۰/۶۶۹	۰/۰۵۴	۰/۷۵	۰/۴۵۴	مذهب بیرونی
ناگویی خلقی	-۰/۹۱۳	۰/۴۴۶	۰/۱۴۷	۲/۰۴	۰/۰۴۲	ناگویی خلقی
تاهل	۹/۵۳۷	۱۴/۸۷	۰/۰۴۸	۰/۶۴	۰/۵۲۲	تاهل
سنوات شغلی	-۵/۳۲۹	۶/۴۳	-۰/۰۶۱	-۰/۸۲	۰/۴۰۹	سنوات شغلی
تحصیلات	۶/۰۸۲	۶/۱۵	۰/۰۷۱	۰/۹۸	۰/۳۲۴	تحصیلات

عدم اثر پیش بینی کنندگی متغیرهای ناگویی خلقی، جهت گیری مذهبی، سنوات کاری، تاهل و تحصیلات در فرسودگی شغلی است.

جهت گیری مذهبی، سنوات کاری، تاهل و تحصیلات در فرسودگی شغلی است.

در جدول ۴ تفاوت میانگین فرسودگی شغلی، جهت

در جدول ۴ تفاوت میانگین فرسودگی شغلی، جهت

جدول ۴- تفاوت میانگین فرسودگی شغلی، جهت گیری مذهبی درونی، جهت گیری مذهبی بیرونی، ناگویی خلقی و علایم جسمی مراقبین زن و مرد زندانها (مراقبین مرد= ۱۶۰ و مراقبین زن = ۳۹ می باشد).

متغیرها	زن میانگین (انحراف معیار)	مرد میانگین (انحراف معیار)	t	سطح معناداری
فرسودگی شغلی	۳۵/۲۸ (۱۵/۰۵)	۴۲/۲۵ (۲۱/۱۳)	۱/۹۴	*۰/۰۵
جهت گیری مذهبی درونی	۳۶ (۶/۰۸)	۳۶/۸۶ (۵/۱۸)	-۰/۸۹۹	۰/۴۶۵
جهت گیری مذهبی بیرونی	۳۱/۲۳ (۸/۸۸)	۳۰/۱ (۷/۳۴)	-۰/۷۳۶	۰/۴۶۵
ناگویی خلقی	۱۳/۰۵ (۷/۴۱)	۱۲/۹۰ (۹/۳۸)	-۰/۰۹	۰/۰۹۲۸
علایم جسمی	۱۲/۹۳ (۸/۹۹)	۱۰/۴۵ (۷/۷۱)	۳/۰۶	*۰/۰۰۲

شهرستانهای تابع در مقایسه با سایر مشاغل در هر دو جنس بیشتر بود و فرضیه مطالعه تایید شد که همسو با مطالعاتی مورد اثر استرس شغلی بر بیماری های جسمی مانند افزایش فشار خون و سایر موارد است [۱۲]. از آنجا که مراقبان زندان با استرس شغلی زیادی روبرو هستند یکی از روش های کاهش فرسودگی شغلی در آنها می تواند بیان نیازها و احساسات منفی به واسطه شرایط نامناسب باشد و عدم بیان خواسته ها و هیجان این افراد می تواند آن ها را در معرض فرسودگی شغلی قرار دهد. نتایج مطالعه نشان داد که ناگویی خلقی مراقبین زندان در مقایسه با سایر مشاغل در هر دو جنس بیشتر بود و بین فرسودگی شغلی و ناگویی خلقی در مراقبین زندانها در دو جنس رابطه مثبت وجود داشت. این یافته با مطالعات در مورد رابطه الکسی تایمی با مشکل در تجربه و بیان هیجان ها، کاهش تمایل به فکر کردن در مورد هیجان ها و کاهش یا ناتوانی در خیال پردازی در سبک شناختی برونی هماهنگ است [۱۶ و ۱۷]. عبارت دیگر ناگویی خلقی و عناصر آن یعنی ناتوانی در شناسایی احساسات و ابراز هیجانها و تفکر عینی می تواند زمینه ساز فرسودگی شغلی بیشتر باشد. نکته قابل توجه این است که در مطالعه حاضر به بررسی ارتباط ناگویی خلقی و فرسودگی شغلی پرداخته شده است و رابطه علی قابل استنباط نیست، ولی وجود این ارتباط می تواند زمینه ساز پژوهشهای آتی و بیشتری درخصوص رابطه علی بین این موارد باشد. یکی دیگر از مواردی که می تواند از بروز فرسودگی شغلی جلوگیری کرده و استرس شغلی را کاهش دهد منابع معنوی و جهت گیری مذهبی افراد است. فعالیت های مذهبی با افزایش هیجان های مثبت و زمینه سازی برای بیان هیجان ها می تواند به فرد در مقابل استرس شغلی کمک کند. نتایج مطالعه حاضر نشان داد که جهت گیری مذهبی بیرونی و جهت گیری مذهبی درونی مراقبین زندان در مقایسه با سایر مشاغل در دو جنس تفاوتی با هم ندارد و بین فرسودگی شغلی و جهت گیری مذهبی بیرونی و درونی در مراقبین زندانها رابطه معناداری وجود ندارد.

شغلی مردان مراقب زندان بطور معنادار بیش از فرسودگی شغلی زنان مراقب زندان است و تفاوت معناداری بین میانگین فرسودگی شغلی مراقبین زن و مرد وجود دارد. طبق نتایج جدول تفاوت میانگین علائم جسمی مراقبین زن و مرد معنادار نیز معنادار نمی باشد. فرضیه پژوهش مبنی بر تفاوت بین ناگویی خلقی بین مراقبین زن و مرد نیز تأیید نشده است. نتایج جدول در جهت بررسی این فرضیه که جهت گیری مذهبی درونی مراقبین زن زندانها در مقایسه با مراقبین مرد بیشتر است حاکی از این است که فرضیه مذکور مورد تایید قرار نمی گیرد و تفاوتی بین جهت گیری مذهبی درونی زنان و مردان مراقب زندان وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

در سال های اخیر، روانشناسان نسبت به مطالعه و تحقیق در باب پدیده ای به نام فرسودگی شغلی، علاقه نشان داده و پژوهش های متعددی را در این زمینه انجام داده اند ولی مطالعه ای در مورد مراقبان زندان ها انجام نشده است. پژوهش حاضر با هدف مطالعه فرسودگی شغلی در بین مراقبان زندان انجام شد. نتایج مطالعه فرضیه پژوهش مبنی بر تفاوت معنادار عناصر فرسودگی شغلی یعنی خستگی جسمی و خستگی روانشناختی و مسخ شخصیت در بین مراقبین در مقایسه با سایر مشاغل را تایید کرد. این مقیاس ها در بین مراقبین زندان بیشتر از سایر مشاغل بود. در تبیین این یافته می توان به مسولیت فراوان این افراد و عدم دریافت بازخورد کافی از سوی سازمانها و مراجعان اشاره کرد. فرسودگی شغلی خود را به صورتهای گوناگونی نشان می دهد و با مولفه های سلامت روانی نیز رابطه دارد. گاهی علائم جسمی می تواند مبین فرسودگی شغلی و نارضایتی از شرایط موجود باشد. عدم توانایی ابراز نارضایتی و مشکل در رسیدن به خواسته های سازمانی یا فردی و محیطی دیگر می تواند باعث شود که این افراد نگرانی های خود را به صورت شکوه های جسمی بیان کنند. در این مطالعه نیز علائم جسمی مراقبین زندانهای تهران و

زندان بودن می تواند منجر به بی تفاوتی احساسی مراقبان زندان زن و مرد شود. یافته های حاصل از پژوهش حاکی از عدم تفاوت در جهت گیری مذهبی مراقبین مرد و زن است. در واقع جنسیت به نظر می رسد که هیچ تاثیری بر جهت گیری مذهبی افراد ندارد. نتایج این مطالعه ناهمسو با برخی یافته های پژوهش های قبلی است که نشان میدهد زنان از نظر مذهبی فعال تر هستند. لوونتول اظهار می کند که نگرش مذهب به زن و مرد می تواند موجب تفاوت جهت گیری مذهبی آنها در مذاهب مختلف شود [۱۴]. امادر مطالعه ای که در ایران توسط بیابانی انجام شده نتایج مشابه یافته های فعلی را گزارش کرد [۱۵] که تفاوتی بین جهت گیری مذهبی زن و مرد وجود ندارد و به نظر می رسد که هر دو جنس از مذهب به طور یکسان برای مقابله با مشکلات و رسیدن به آرامش بهره می برند.

در مجموع با توجه به یافته های بدست آمده ارائه آموزش های تخصصی در زمینه شناخت و بیان احساسات برای کاهش ناگویی خلقی می تواند به کاهش استرس و فرسودگی شغلی کمک کند. از سوی دیگر، از آنجا که شناخت عوامل موثر در فرسودگی شغلی در بالابردن سطح بهداشت روانی و بهبود کیفیت ارائه خدمات موثر است، پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی عوامل دیگری مانند عوامل فردی و سازمانی نیز مدنظر قرار گیرد.

تقدیر و تشکر

مولفین صمیمانه از معاونت محترم آموزش و پژوهش دانشگاه علوم پزشکی تهران بخاطر پشتیبانی مالی این تحقیق از محل منابع مالی طرح تحقیقاتی شماره ۱۲۴۳۷-۱۲۱-۰۴-۸۹ این دانشگاه و همچنین کارکنان و مسئولین فنی مراقبین زندان به خاطر همکاری های بی دریغشان در این تحقیق تشکر و تقدیر می نمایند.

طبق یافته های حاصل از سایر پژوهشها و اساس نظری، جهت گیری مذهبی درونی به واسطه ارتباط درونی با ارزش ها و سرمایه گذاری های معنوی فارغ از شرکت در فعالیت های مذهبی با ایجاد نوعی دیدگاه الهی می تواند بر استرس و فرسودگی شغلی اثر گذاشته یا از آن تاثیر پذیرد، ولی در این مطالعه چنین ارتباطی در مراقبین زندان یافت نشده است و مخالف یافته های پیشین است [۲۳-۲۵]. در واقع به نظر می رسد که با توجه به عدم تفاوت در استفاده از مهارت های مقابله ای مربوط به مذهب بین مراقبین زندان و سایر مشاغل عوامل دیگری علاوه بر جهت گیری مذهبی میزان آسیب پذیری مراقبین زندان را در برابر فرسودگی شغلی افزایش می دهند و افراد در حیطه های شغلی متفاوت از دیدگاه مذهبی برای کاهش استرس در موقعیت های تنش زا از جمله شرایط کاری استفاده می کنند. سایر یافته های حاصل از مطالعه نشان داده که فرسودگی شغلی مردان مراقب زندان بیش از زنان مراقب زندان است. به نظر می رسد با عنایت به اینکه مردان علاوه بر مشکلات شغلی مسایل و مسئولیتهای خانواده را نیز عهده دار هستند، بنابراین فشار روانی اجتماعی بیشتری به آنها وارد می شود و نسبت به زنان فرسودگی شغلی بیشتری خواهند داشت. نکته مهم در فرسودگی شغلی بیشتر مردان نسبت به زنان این است که غالبا سابقه شغلی مردان بیش از زنان است و از طرف دیگر بار فشار اقتصادی بر مردان در جامعه بیش از زنان است ولی برای زنان داشتن کار خارج از منزل فرصتی در جهت استقلال و آرامش روحی بیشتر است و تمامی این عوامل می تواند توجیه گر فرسودگی شغلی بیشتر مردان نسبت به زنان باشد. از یافته های دیگر این پژوهش عدم تفاوت ناگویی خلقی بین مردان و زنان در مراقبین زندانها است. البته میزان ناگویی خلقی مردان در این مطالعه بیش از زنان مشاهده شده است ولی این تفاوت معناداری آماری ندارد. به نظر می رسد که شغل افراد مورد بررسی یعنی مراقب زندان بودن در این امر (ناگویی خلقی) بر هر دو جنس اثر داشته است. در واقع خستگی عاطفی ناشی از شغل پر استرسی مثل مراقب

and expressions of rituality: findings between religious orientation and guilt. 1998. Retrieved April :23:2005 From: <http://www.le.ac.uk/psychology/jm148/paptrap>

14. Loewenthal K.M, MacLeod A.K, and Cinnirella M. Are women more religious than men? Gender differences in religious activity among different religious groups in the UK. *Personality and Individual Differences*, 2002. 32(1): 133-139.

15. Byabani A. The relation of religion orientation with anxiety and depression in students. *Fundamentals of Mental Health journal*, 2008: 10:3:24-35.

16. Suslow T, Junghanns K. Impairments of emotion situation priming in alexithymia. *Personality and Individual Differences*, 2002: 32: 541- 50.

17. Lundh LG, Simonsson-Sarnecki M. Alexithymia and cognitive bias for emotional information. *Personality and Individual Differences*, 2002: 32:1063- 75.

18. de Vente W, Kamphuis J. H, Emmelkamp P.M.G, & Blonk R.W.B. The effects of cognitive behavioral treatment on work-related stress complaints and sickness absence: A randomized controlled trial. *Journal of Occupational Health Psychology*, 2008: 13: 214-231.

19. Masclat G, Mineure S. Relation between self_esteem and burn-out among prison warders. *J Affect Disord*, 2005:88:55 -62.

20. Michalsen A, Hillert A. Burnout in anesthesia and intensive care medicine part 2: Epidemiology and importance for the quality of care. *Anesthesia*. 2010: 1-8.

21. Saarijärvi S, Salminen J, and Toikka T. Alexithymia and depression: a 1-year follow-up study in outpatients with major depression. *Journal of psychosomatic research*, 2001. 51(6): p. 729-733.

22. Noraini N.M. Work and Women's Well-being: Religion and Age as Moderators. *Journal of Religious Health*. 2008:47:476-490.

23. Holland J.M, & Neimeyer R.A. Reducing the risk of burnout in end-of-life care settings: The role of daily spiritual experiences and training. *Palliative and Supportive Care*, 2005: 3: 173-181.

24. Kasberger E.R. A Correlational Study of Post-Divorce Adjustment and Religious Coping Strategies in Young Adults of Divorced Families. Second Annual Undergraduate Research Symposium CHARIS Institute of Wisconsin Lutheran College. Milwaukee. 2002.

25. Koenig H.G. Religion and medicine II: Religion, mental health, and related behaviors.

منابع

1. Hogan N.L, Lambert E.G, Jenkins M, & Hall D. E. The impact of job characteristics on private prison staff: Why management should care. *American Journal of Criminal Justice*, 2009 :34: 151-165.

2. Lambert E. G, Hogan N. L, & Griffin M. L. The impact of distributive procedural justice on correctional staff job stress, job satisfaction, and organizational commitment. *Journal of Criminal Justice*, 2007 :35: 644-656.

3. Lambert E.G, Hogan N.L, Moore B, Tucker K, Jenkins M, Stevenson M, et al. The impact of the work environment on prison staff: The issue of consideration, structure, job variety, and training. *American Journal of Criminal Justice*, 2009: 34: 166-180.

4. Cornelius G.F. Stressed Out: Strategies for living and working with stress in corrections, ed. 2. 2005: Amer Correctional Assn. 196.

5. Maslach C, Schaufeli W.B, and Leiter M.P. Job burnout. *Annu Rev Psychol*, 2001. 52: p. 397-422.

6. Shirom A. Reflections on the study of burnout The views expressed in *Work & Stress* commentaries are those of the author (s), and do not necessarily represent those of any other person or organization, or of the journal. *Work & Stress*, 2005. 19(3): p. 263-270.

7. Shirom A, et al. Burnout and health review: current knowledge and future research directions. *International review of industrial and organizational psychology*, 2005. 20: p. 269-308.

8. Kalimo, R., et al., Staying well or burning out at work: work characteristics and personal resources as long-term predictors. *Work & Stress*, 2003. 17(2): p. 109-122.

9. Bakker AB, Demerouti E, de Boer E, Schaufeli WB. Job demands and job resources as predictors of absence duration and frequency. *Journal of Vocational Behavior*, 2003. 62(2): p. 341-356.

10. Lee .Job stress among workers by tasks. Doctoral dissertation. Inje University, Busan, Korea. 2003.

11. Carayon P, Smith M.J, and Haims M.C. Work organization, job stress, and work-related musculoskeletal disorders. *Human Factors: The Journal of the Human Factors and Ergonomics Society*, 1999. 41(4): p. 644-663.

12. Allport G.W and Ross J.M. Personal religious orientation and prejudice. *Journal of personality and social psychology*, 1967. 5(4): p. 432.

13. Fischer L, Richards P.S. Protecting the sacred

International Journal of Psychiatry in Medicine, 2001; 31: 97-109.

26. Janbozorgi M. Religious orientation and mental health. *Pejouhesh*, 2007. 31(4): p. 345-350.

27. Mokhtari A. Relationship between religion orientation and distress, Master of science These, Tehran, Tarbiat Modares, 2000.

28. Besharat M.A. Reliability and factor validity of farsi version of the Toronto Alixitymia Scale with a sample of Iranian students, *Psychological Reports*, 2007:101:209-220.

29. Filian E. Relationship between level of burn out and coping sterategies in nurses. Tehran: Tarbiat Modares University. 1992.

30. Powell T.J, & Enright S.J. Anxiety and stress Management. Routledge. 1991.

31. Lak A. The effectiveness of cognitive behavior therapy techniques in treatment of panic attack with and without agoraphobia. MS dissertation, Iran University of Medical Sciences, Tehran Psychiatric Institute. 1993. [Persian]

The comparison of job burnout, alexithymia, religion orientation and somatic symptoms among prison officers and other jobs

A. Asgharnejad Farid¹, Sh. Tamannaefar², S. Zenoian³, F. Esrafilian⁴

Received: 2013/07/16

Revised: 2013/12/22

Accepted: 2014/03/10

Abstract

Background and aims: Since some jobs induce more job burnout and increase physical and mental problems and decrease productivity, the aim of this study was to examine job burnout, somatic symptoms, alexithymia and religion orientation in Tehran and related towns prisons and compare with other jobs as control group.

Methods: In this cross-sectional study, 427 people (200 prison officers and 227 people in other jobs) was selected by available sampling method. Data collected by Allport religion orientation, Toronto alexithymia scale, somatic symptoms scale, Maslach burnout inventory and demographic questionnaire and analyzed by independent t-test, Pearson correlation and variance analyses.

Results: There was significant differences between job burnout and somatic symptoms and alexithymia in Prison officers and other jobs ($p=0/002$). However, no significant differences were observed between internal and external religion orientation of two groups. On the other hand, there was significant relation between job burnout and alexithymia ($p=0.018$).

Conclusion: Due to the importance of alexithymia and somatic symptoms in job burnout, it will be useful to improve interventions which consider these issues.

Keywords: Job burnout, Alexithymia, Religious orientation, Somatic symptoms, Award.

1. Assistant Professor of Clinical Psychology, Mental Health Research Center, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2. (**Corresponding author**) PhD of Clinical Psychology, Roozbeh Psychiatric Hospital, Tehran University of Medical Sciences, South Kargar Street, Tehran, Iran. sh-tamannaefar@farabi.tums.ac.ir

3. PhD of Clinical psychology, Tehran Psychiatry Institute, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

4. MA of Clinical Psychology, Tehran Psychiatry Institute, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.